

бачити цілісну картину завдяки ясному, систематичному і послідовному виділенню значимого у власному житті [2].

Варто привести дані дослідження Всесвітньої організації охорони здоров'я: «Всесвітня організація охорони здоров'я заявила, що в наші дні на планеті існують більше 450 мільйонів людей, які страждають психічними захворюваннями» [3].

Особисто ми поділяю думку дослідників, які стверджують, що психічне здоров'я людини значною мірою залежить від здорового способу життя, від дотримання певних правил, що стосуються режиму рухової активності, харчування, нормальних взаємин у побуті, усунення шкідливих звичок тощо. Позитивно налаштовані люди, які мають чіткі цілі в житті і неохайні навантажувати постійно себе сумнівами, невпевненістю, поганими передчуттями та песимізмом, мають хороші перспективи для збереження власного як фізичного, так і психічного здоров'я.

1. Коцан І.Я. Психологія здоров'я людини / І.Я.Коцан, Г.В. Ложкін, М. І. Мушкевич Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. 316 с. URL : (<https://core.ac.uk/download/pdf/323530716.pdf>) Дата звернення 11.02.23 р.

2. Визначення психічного та психологічного здоров'я URL : (https://pidru4niki.com/88742/psihologiya/viznachennya_psihichnogo_psihologichnogo_zdorovya) Дата звернення 11.02.23 р.

3. Психічне здоров'я – основа щасливого життя людини URL: (<https://brovmedcentr.in.ua/>).

4. Толкунова І.В., Гринь О.Р., Смоляр І.І., Голець О.В. Психологія здоров'я людини/за ред. І.В.Толкунової. Київ: 2018. 156с. URL : (<https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/pdf>)

5. Шувалов А. В. Психологічне здоров'я людини / А. В. Шувалов // Вісник, 2009. Вип. 4 (15). С. 87–101. (Серія : Педагогіка. Психологія). URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskoe-zdorovie-cheloveka/>) Дата звернення 11.02.23 р.

Анна Наумова

кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ НЕВИНУВАТОЇ ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Проблема захисту прав і свобод людини і громадянина займає особливе місце у системі кримінального процесуального права, як правової науки, конституційному та кримінальному процесуальному законодавстві і в

правозастосовній практиці. Слід зазначити, що у сфері реабілітації положення чинного КПК не відповідають принципу верховенства права, міжнародно-правовим нормам. Так, показники правозастосовної практики, результати наших досліджень вказують на те, що держава на сучасному етапі розвитку не забезпечує на належному рівні захист прав і свобод людини і громадянина у сфері кримінального процесу. Так, кожен третій засуджений не визнавав себе винуватим під час досудового розслідування чи судового провадження, а тому, відбуваючи покарання, вважає себе незаконно засудженим. Кожен сьомий опитаний не вчиняв кримінальне правопорушення, за яке був засуджений, але визнав вину у зв'язку із застосуванням до нього під час досудового розслідування засобів психічного і фізичного впливу. Офіційна статистика внаслідок її недосконалості не дозволяє достовірно визначити як кількість осіб, конституційні права і свободи яких були порушені або обмежені органами розслідування, прокуратури, так і кількість реабілітованих осіб. У зв'язку з цим, безумовно, правова реабілітація потребує комплексного наукового дослідження і законодавчого визначення.

Вперше поняття реабілітація застосувалася у Франції як помилування засуджених з відновленням їхніх прав [1, с. 17]. Слово «реабілітація» походить від латинської: «re» – поновлення, «habilitate» – відновлення чогось, придатність, здатність [2, с. 516]. Отже, «реабілітація (юридична) – відновлення в правах людини, стосовно якої скасовано судовий вирок.» [3, с. 670]

В юридичній літературі немає чіткого і однозначного визначення поняття реабілітації. Одні дослідники термін реабілітація тлумачать широко, інші її зводять тільки до винесення уповноваженим органом процесуального акту щодо виправдання особи або закриття справи за обставин відсутності події чи складу злочину. Так, Мазур М.Р. визначає, реабілітацію як порядок відновлення справедливості щодо особи в рамках кримінального процесу, на підставі офіційного визнання необґрунтованості і незаконності її кримінального переслідування чи (та) засудження, що полягає у поновленні всіх її порушених, чи обмежених прав, відшкодуванні та компенсації завданої шкоди [4, с.16]. Тоді як Таджиев Т. Т. вважає, що реабілітація включає тільки рішення уповноваженого правоохоронного органу відповідно до кримінального процесуального закону, в якому констатується відсутність події чи складу злочину або недоведеність участі в вчиненні злочину, і не включають інші елементи реабілітації [5, с.15]. Вважаємо, що з даним науковим підходом не можна погодитися, тому що вказаним дослідником не визначено коло осіб, які мають право на реабілітацію та право на відшкодування шкоди, поновлення прав і свобод .

Слушною є наукова позиція М. Є. Шумила, який вважає, що реабілітація у кримінальному процесі – це діяльність суду по встановленню факту незаконності кримінально-процесуального провадження щодо конкретної особи та визначення розміру завданої їй майнової і моральної шкоди, а також її

відшкодування за участю інших посадових осіб, організацій, підприємств і установ та поновлення в раніше обмежених правах у встановленому процесуальному порядку з метою повернення її до соціального і правового статусу, який вона мала до вчинення щодо неї незаконних дій чи рішень [6, с. 294–295].

Науковий аналіз юридичної літератури, результати дослідження свідчать про те, що в теорії кримінального процесуального права недостатньо обґрунтовані елементи реабілітації. Вважаємо, що дослідження основних елементів реабілітації дозволить розкрити її сутність, удосконалити понятійний апарат. До основних елементів реабілітації слід відносити:

1) факт незаконного і необґрунтованого здійснення кримінального переслідування, незаконного засудження, незаконного застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Це означає, що особа не вчиняла кримінальне правопорушення або її винуватість не було доведено, або обвинувачення ґрунтувалося на доказах одержаних незаконним шляхом, припущеннях і незважаючи на це слідчий та прокурор здійснювали кримінальне переслідування і суд постановив обвинувальний вирок;

2) визнання слідчим, прокурором факту незаконності і необґрунтованості кримінального переслідування особи, не винуватої у вчиненні злочину, шляхом прийняття акту реабілітації, тобто процесуального рішення про закриття кримінальної справи за реабілітуючими підставами;

3) визнання суддею (судом) факту незаконності і необґрунтованості кримінального переслідування особи, не винуватої у вчиненні злочину, шляхом прийняття акту реабілітації, тобто прийняття постанови (ухвали) про закриття провадження у справі за реабілітуючими підставами при попередньому судовому розгляді, по закінченню судового слідства, у зв'язку з відмовою прокурора підтримувати державне обвинувачення, а потерпілий не вимагає продовження розгляду справи; постановлення виправдувального вироку; скасування апеляційною, касаційною інстанцією вироку, постанови (ухвали) суду та закриття кримінальної справи за реабілітуючими підставами;

4) визнання судом факту недоведеності вчинення суспільно-небезпечного діяння особою шляхом прийняття акту реабілітації, а саме: скасування незаконної і необґрунтованої постанови суду про застосування до особи примусових заходів медичного чи виховного характеру і закриття справи;

5) правопоновлювальні і компенсаційні наслідки прийняття акту реабілітації;

6) відповідальність держави за незаконність і необґрунтованість кримінального переслідування, незаконне засудження шляхом поновлення порушених прав і свобод і відшкодування за рахунок держави у повному обсязі фізичної, майнової та моральної шкоди.

Таким чином, зазначені елементи реабілітації розкривають її сутність: прийняття акту реабілітації відносно невинуватої особи у вчиненні злочину, поновлення порушених прав, відшкодування шкоди за рахунок держави.

Дослідники проблем реабілітації відзначали, що відшкодуванню підлягає майнова і моральна шкода, завдана особі. Вивчення судових рішень, результати наукових досліджень дозволили зробити висновок про те, що держава зобов'язана відшкодувати реабілітованому як майнову і моральну, так і фізичну шкоду, тобто завдану каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я внаслідок незаконного і необґрунтованого кримінального переслідування, незаконного засудження, неправосудного судового рішення про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

Зазначені елементи реабілітації розкривають її сутність і дозволяють визначити її поняття. У зв'язку з цим вважаємо, що *реабілітація – це встановлений законом порядок визнання невинуватості особи у вчиненні злочину, поновлення її порушених прав і свобод, відшкодування за рахунок держави у повному обсязі фізичної, майнової, моральної шкоди, завданої особі незаконним і необґрунтованим кримінальним переслідуванням, незаконним засудженням, неправосудним судовим рішенням про застосування примусового заходу медичного чи виховного характеру.*

Вважаємо, що в чинному КПК України доцільно передбачити главу «Реабілітація», присвячену правовідносинам у сфері реабілітації, а також доповнити ст. 3 КПК «Визначення основних термінів Кодексу» пунктом 29, в якому викласти поняття реабілітації.

Правове регулювання реабілітаційного процесу у кримінальному судочинстві сприятиме дотриманню принципу верховенства права, поновленню в правах, в майновому і соціальному стані людини і громадянина та відшкодуванню матеріальної, моральної, фізичної шкоди завданої незаконними діями органів досудового слідства.

1. Прохоров О.М. Велика радянська енциклопедія . 3-е вид.,Т. 21. М., 1975. 640 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnuk.me/dict/vts>
3. Мазур М. Р. Захист прав та законних інтересів реабілітованих у кримінальному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Акад. адвокатури України. К., 2012. 20 с.
4. Таджиєв Т. Т. Проблеми реабілітації в кримінальному процесі: автореф. дис. докт. юрид. наук. 12.00.09. Т, 1991. 37 с.
5. Шумило М. Є. Реабілітація в кримінальному процесі України: монографія. Х. : Арсіс, 2001. 320 с.